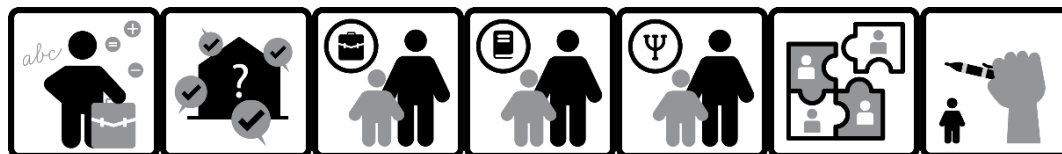

Odborné postupy

v pedagogickej a poradenskej praxi

Dieťa s mentálnym postihnutím v edukačnom a poradenskom procese – Žiak s mentálnym postihnutím vzdelávaný v bežnej základnej škole

Kompetenčný rámec:

ZARIADENIA	základná škola, poradenské zariadenie
ODBORNÍ ZAMESTNANCI	školský špeciálny pedagóg, špeciálny pedagóg, psychológ
VEKOVÁ KATEGÓRIA	1. stupeň ZŠ, 2. stupeň ZŠ
FORMA	individuálna
AUTORKY	Mgr. Tatiana Chudániková, šk. špeciálny pedagóg Mgr. Miriam Vlžáková, školský špeciálny pedagóg
KONZULTOVALI	Mgr. Magdaléna Jakubíková Mgr. Kvetoslava Kleknerová
EDITORKA	Mgr. Zdenka Valeková
DÁTUM	august 2021

Žiak s mentálnym postihnutím vzdelávaný v bežnej základnej škole

Úvod do problematiky

Mentálne postihnutie (ďalej MP) má celosvetovo množstvo definícií a rôzne krajiny používajú aj rôznu terminológiu. Vo všeobecnosti však označujú stav charakterizovaný znížením intelektových schopností rozličného stupňa. Mnohé definície vychádzajú z aktuálne platnej Medzinárodnej klasifikácie chorôb – 10. revízie, ktorá používa termín mentálna retardácia (ďalej MR) alebo duševná zaostalosť a zahŕňa diagnózy F70 – F79. „Za mentálnu retardáciu sa pokladá zastavenie alebo nedokončenie vývinu intelektu. Porucha sa prejavuje počas vývinovej periódy a charakterizuje ju najmä poškodenie schopností patriacich k celkovej úrovni inteligencie, t. j. poznávacích, jazykových, pohybových a sociálnych schopností. Retardácia sa vyskytuje s inými psychickými či somatickými poruchami alebo bez nich“ (MKCH 10, 2022).

V špeciálnopedagogickej praxi používame najčastejšie termín mentálne postihnutie. Podľa Švarcovej (2006) mentálnym postihnutím nazývame trvalé zníženie rozumových schopností, ktoré vzniklo v dôsledku poškodenia mozgu. MP podľa autorky nie je choroba, ale trvalý stav spôsobený neodstrániteľnou nedostatočnosťou alebo poškodením mozgu.

Stupne duševnej zaostalosti sa zvyčajne hodnotia štandardnými testami kognitívnych schopností a výsledok sa vyjadruje tzv. intelligenčným kvocientom (ďalej IQ). Hodnoty tohto kvocientu sú vyjadrené číslom jednotným pre celý svet. Podľa MKCH 10 poznáme 4 stupne duševnej zaostalosti:

- mierna duševná zaostalosť (IQ 50 – 69),
- stredne ťažká duševná zaostalosť (IQ 35 – 49),
- ťažká duševná zaostalosť (IQ 20 – 34),
- hlboká duševná zaostalosť (IQ menej ako 20).

K nim ešte MKCH 10 pridáva F78 iná duševná zaostalosť a F79 duševná zaostalosť bližšie neurčená.

Aktuálna úroveň intelektových schopností žiaka sa získava komplexným psychologickým vyšetrením v poradenskom zariadení. Výkony v intelligenčných testoch sa podľa Dočkala (2016) zaraďujú do tzv. pásiem schopností. Podľa tohto rozdelenia výkony v pásme výrazného podpriemeru zodpovedajú výkonom mentálne postihnutých s IQ menej ako 70. Zároveň však autor upozorňuje: „Dieťa s výkonom v pásme výrazného podpriemeru nemusí byť mentálne retardované. Diagnóza MR vyžaduje viac než iba odmeranie IQ. Nízky výkon v teste totiž môže byť zapríčinený aj inými faktormi, než je mentálne postihnutie, konkrétne sociálnym znevýhodnením, kultúrnou a jazykovou odlišnosťou, poruchami iných než kognitívnych funkcií (ak neboli pri testovaní zohľadnené)“ (Dočkal, 2016, s. 2).

Základné princípy

V minulosti boli žiaci s MP vzdelávaní výlučne v špeciálnych základných školách (osobitná škola, pomocná škola), segregovane od intaktnej populácie. Žiaci s hlbokým stupňom MP boli dokonca považovaní za nevzdelávateľných. Od roku 1990 sa postupne začalo zavádzať integrované vzdelávanie v základných školách (ďalej ZŠ), aj keď spočiatku sa neodporúčalo pre žiakov s MP vzhľadom na problematickú organizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu, ktorá by zohľadnila špeciálne potreby žiakov s MP.

V súčasnosti sa za vzdelávateľné považujú všetky deti s MP, od ľahkého až po hlboký stupeň. V špeciálnych základných školách (ďalej ŠZŠ) boli pre ne vytvorené príslušné vzdelávacie programy takzvaného variantu A, B a C pre primárne vzdelávanie, z ktorých sa vychádza aj pri vzdelávaní žiakov s MP formou školskej integrácie/začlenenia v ZŠ. Po stanovení diagnózy MP na základe komplexného psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia v zariadení poradenstva a prevencie (PaP) vydáva zariadenie okrem iného aj odporúčenie k formám vzdelávania. Žiaci s MP sú žiakmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej ŠVVP), zdravotne znevýhodnení, s možnosťou vzdelávania v:

- špeciálnej materskej/základnej škole pre deti a žiakov s MP,
- špeciálnej triede pre deti a žiakov s MP, zriadenej v materskej/základnej škole (ak ju má škola zriadenú),
- materskej/základnej škole formou školskej integrácie/začlenenia, ak škola dokáže vytvoriť na vzdelávanie dieťaťa/žiaka s MP vhodné podmienky.

Posledná uvedená možnosť ako jediná korešponduje s princípmi inklúzie a vytvárania rovnakých možností pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a pre všetkých žiakov všeobecne.

Vzdelávanie žiakov s MP formou integrácie/začlenenia je oveľa špecifickejšie, a teda aj zložitejšie v porovnaní so žiakmi bez znížených intelektových schopností. Aby škola mohla úspešne vzdelávať žiakov s MP, musí byť na to priestorovo, materiálne-technicky, ale predovšetkým personálne pripravená. Rodič/zákonný zástupca (ďalej ZZ) žiaka s MP musí byť vopred oboznámený so všetkými možnosťami (formami) vzdelávania svojho dieťaťa, s výhodami aj nevýhodami integrovaného vzdelávania, ako aj s podmienkami konkrétnej ZŠ, do ktorej chce svoje dieťa zapísať. Škola je povinná poskytnúť rodičovi/ZZ pravdivé informácie o svojich možnostiach a podmienkach na adekvátnu edukáciu žiaka s MP na ich škole. Ak sa rodič/ZZ slobodne a bez nátlaku rozhodne pre vzdelávanie svojho dieťaťa formou integrácie/začlenenia v ZŠ, škola vynaloží maximálne úsilie, aby bol tento proces úspešný a pre žiaka prospešný.

Ciele

Vzdelávanie žiakov s MP v ZŠ je proces časovo aj organizačne zložitý a náročný, ale nie nemožný. Vyžaduje si istú prípravu, personálnu podporu vo forme členov školského podporného tímu (ďalej ŠPT), tímovú aj multidisciplinárnu spoluprácu, mnohosmernú intenzívnu komunikáciu, odhodlanosť, vytrvalosť a tiež prekonanie strachu a obáv z novej, nepoznanej situácie. Pedagogickí zamestnanci (ďalej PZ) majú v tomto procese v rukách mocný živý nástroj – individuálny vzdelávací program (ďalej IVP), ktorý im umožňuje nastaviť optimálne podmienky výchovno-vzdelávacieho procesu žiaka s MP presne tak, ako to žiak v jednotlivých obdobiach školskej dochádzky potrebuje.

Cieľom popísaného postupu vzdelávania – začlenenia v prostredí ZŠ je:

- dosiahnuť školskú úspešnosť žiaka s MP predchádzaním a zmierňovaním negatívnych vplyvov jeho znevýhodnenia,
- poskytnúť žiakovi s MP dostatočný čas na adaptáciu a dosiahnuť jeho začlenenie do prostredia a kolektívu rovesníkov v ZŠ,
- rozvíjať sociálne a komunikačné zručnosti žiaka s MP v podnetnom a motivujúcom prostredí ZŠ,
- dať žiakovi s MP príležitosť sociálnych interakcií a kontaktov v kolektíve iných (intaktných) spolužiakov,
- pomôcť žiakovi s MP prostredníctvom individuálneho prístupu objaviť v sebe danosti a rozvíjať jeho schopnosti a talenty,
- posilniť u žiaka s MP sebaistotu a dať mu pocit, že je súčasťou spoločnosti, zaručiť žiakovi s MP dodržanie jeho práv.

Postup riešenia

1. Prijatie žiaka s MP do ZŠ

Vychádzajúc zo základných princípov, možností vzdelávania žiaka s MP je niekoľko. Zariadenie PaP vydáva odporúčanie, ktoré zahŕňa všetky možné formy vzdelávania, a rodič/ZZ je ten, kto rozhodne, ktorou formou by jeho dieťa malo byť vzdelávané. Nie vždy však môže rozhodnúť o konkrétnej škole. Nevýhodou pri výbere školy je, že škola, ktorá sa nachádza mimo spádovej oblasti prislúchajúcej miestu bydliska žiaka, môže žiadosť o prijatie zamietnuť (napr. ak má plný stav žiakov v triedach alebo nevyhovujúce podmienky na adekvátne integrované vzdelávanie). Prijatť žiaka je povinná len škola v mieste bydliska žiaka.

Motivácia rodiča/ZZ k výberu zaškolenia dieťaťa s MP v ZŠ je rôzna. U niektorých rozhoduje dostupnosť a vzdialenosť od miesta bydliska (sieť ZŠ je širšia než sieť ŠZŠ) alebo prítomnosť starších súrodencov vo vybranej ZŠ, bez ohľadu na to, ako je táto škola na vzdelávanie žiakov s MP pripravená. Na druhej strane sú rodičia/ZZ, ktorým záleží aj na kvalite starostlivosti, ktorú dieťa v škole dostane, a títo rodičia/ZZ zvyčajne oslovia viaceré školy v okolí (podľa možností v danej oblasti) a zmapujú si podmienky jednotlivých škôl týkajúce sa vzdelávania začlenených žiakov s MP. Pýtajú si referencie od iných rodičov/ZZ alebo od zariadenia PaP. Rozhodujúce nemusí byť prioritne materiálne vybavenie škôl. Dôležitejšie je vybavenie personálne a tiež inkluzívne postoje učiteľov, ktorí budú žiaka s MP vzdelávať.

Rozhovor s rodičom/ZZ o podmienkach zvolenej školy vedie spravidla riaditeľ školy, prípadne školský špeciálny pedagóg (ďalej ŠŠP). Dôležitými informáciami sú: počty žiakov v triedach, prítomnosť/nepriťomnosť pedagogického asistenta (ďalej PA), možnosti a miera individuálnej práce so žiakom, prítomnosť ŠŠP a ďalších členov ŠPT. Až potom prichádzajú informácie o priestorovom a materiálno-technickom vybavení školy.

Očakávania rodičov/ZZ od zaškolenia ich dieťaťa v ZŠ bývajú veľké a je potrebné ich veľmi citlivo upozorniť na možné úskalia a ohrozenia edukácie žiaka s MP. Odborní zamestnanci (ďalej OZ) školy hovoria s rodičmi/ZZ o tom, že forma integrovaného vzdelávania/začlenenia sa časom nemusí ukázať ako tá najvhodnejšia alternatíva pre ich dieťa. Zároveň sa poukazuje na **výhody vzdelávania žiakov v ŠZŠ**:

- menej žiakov v triede,
- vedenie vzdelávacieho procesu kvalifikovaným špeciálnym pedagógom,
- vyššia miera individuálneho prístupu,
- lepšia vybavenosť špeciálnymi pomôckami,
- dodržiavanie špeciálnopedagogických zásad vo vyučovacom procese (zásada názornosti, sústavnosti, uvedomelosti, primeranosti, trvácnosti),
- systematické využívanie špeciálnych metód vyučovania (metóda viacnásobného opakovania informácie, nadmerného zvýraznenia informácie, optimálneho kódovania, zapojenia viacerých kanálov do prijímania informácie, spätnej väzby, algoritmizácie obsahu vzdelávania) a iné.

Úskalím môže byť aj **prijatie, respektíve neprijatie žiaka s MP kolektívom triedy**, ktoré v krajných prípadoch môže vyústiť až do šikanovania a sociálnej izolácie. V pozadí môžu byť názory a postoje rodičov/ZZ ostatných detí, ktoré deti v podstate len preberajú a prenášajú do školského prostredia. Sú to situácie, o ktorých sa nedá dopredu povedať, či nastanú alebo nie, ale je dôležité, aby o nich rodičia/ZZ vedeli.

Keď rodič/ZZ vyberie konkrétnu školu pre svoje dieťa, nastupuje rad formálnych záležitostí. Rodič/ZZ podá škole **žiadosť o prijatie žiaka do 1. ročníka ZŠ** a zároveň **žiadosť o vzdelávanie žiaka formou školskej integrácie**. O prijatí žiaka do školy rozhoduje riaditeľ školy. Dokladom o prijatí je **rozhodnutie o prijatí žiaka do 1. ročníka ZŠ**. Následne rodič/ZZ poskytne škole správy zo psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia v zariadení PaP, prípadne správy z relevantných lekárskeho vyšetrení, ak má žiak pridružené

sekundárne postihnutia. ŠŠP pripraví **návrh na vzdelávanie dieťaťa alebo žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v materskej škole, v základnej škole, v strednej škole a v špeciálnej škole (aktuálna verzia 2018)** a na najbližšej pedagogickej rade predloží návrh na prerokovanie a oboznámi prítomných PZ so znevýhodnením prijímaného žiaka. Návrh podpísaný riaditeľom školy je zároveň dokladom o schválení vzdelávania žiaka formou školskej integrácie/začlenenia. Súčasťou návrhu je aj informovaný súhlas rodiča/ZZ. Ďalšie samostatné informované súhlasy so začlenením nie sú potrebné.

2. Povinné personálne, materiálno-technické a priestorové zabezpečenie

Povinné personálne, materiálno-technické a priestorové zabezpečenie školy je presne stanovené vo vzdelávacích programoch pre primárne vzdelávanie ISCED 1. Vo väčšine bodov týkajúcich sa povinného zabezpečenia sa vzdelávacie programy pre intaktných žiakov a žiakov s MP zhodujú. Tie body, ktoré má vzdelávací program pre žiakov s MP odlišné, doplnené alebo detailnejšie rozpracované, by ZŠ, ktorá prijíma žiaka s MP, mala do nástupu tohto žiaka v rámci svojich možností vyriešiť a zabezpečiť.

V rámci personálnej podpory by mala škola zabezpečiť čo najviac odborných a pedagogických zamestnancov. Minimálne by mal v škole pôsobiť ŠŠP, v ideálnom prípade aj školský psychológ, školský logopéd a sociálny alebo liečebný pedagóg. Ďalšou požiadavkou je prítomnosť PA v triede, ak si to výchova a vzdelávanie príslušného žiaka s MP vyžaduje. Odporúčanie k prideleniu PA vydáva zariadenie PaP. Ak škola nemá požadovaných OZ, úzko spolupracuje so zariadením PaP a všetky potrebné záležitosti konzultuje s ich OZ.

V rámci priestorového a materiálno-technického vybavenia sa môže vyskytnúť požiadavka na bezbariérový prístup do školy a triedy, učební a sociálnych zariadení (pridružené telesné alebo zmyslové postihnutie). V triede je potrebné pre žiaka s MP vytvoriť priestor na individuálnu prácu s učiteľom alebo PA, relaxačný kútik na oddych medzi pracovnými činnosťami. Školy si tiež zvyknú pripraviť špeciálnu učebňu vybavenú špeciálnymi pomôckami a dostatkom názorného materiálu pre prípady, keď sa žiak s MP nedokáže dostatočne sústrediť na preberané učivo v kmeňovej triede. Žiak pracuje v učebni s PA podľa pokynov učiteľa minimálny potrebný čas. (Vysoká miera individuálnej práce so žiakom mimo kmeňovej triedy nekorešponduje s princípmi inkluzívneho vzdelávania.) V ideálnom prípade má škola bezpodnetovú miestnosť alebo aspoň tichý oddychový kútik mimo kmeňovej triedy žiaka. Posledná požiadavka sa týka zabezpečenia špeciálnych učební na vyučovanie jednotlivých zložiek pracovného vyučovania, vybavených vhodným náradím, prístrojmi a pomôckami. Na „sebaobslužné práce a práce v domácnosti“ by škola mala mať k dispozícii školskú kuchynku. Na „práce v dielni“ dielňu vybavenú rozličnými materiálmi a nástrojmi na ich obrábanie a spracovanie. A na „pestovateľské práce“ školský pozemok s možnosťou pestovania ovocia, zeleniny a bylín. Samotný vzdelávací program však zohľadňuje skutočnosť, že nie každá škola má školský pozemok. V takom prípade je povinná práce na pozemku nahradiť inou vhodnou činnosťou podľa podmienok školy.

V súvislosti so zabezpečením potrebných personálnych, priestorových a materiálno-technických podmienok školy predstavuje ŠŠP významnú metodickú a organizačnú pomoc vedeniu školy, ako aj ostatným PZ, ktorí sa budú na vzdelávaní žiaka s MP v prostredí ZŠ podieľať.

3. Rozvrh

Vytvorenie rozvrhu a oboznámenie PZ s organizáciou vzdelávania žiaka s MP formou školskej integrácie/začlenenia je predposlednou fázou prípravy školy pred začiatkom samotného vzdelávania. V optimálnom prípade, ak to aktuálny stav a schopnosti žiaka s MP dovoľujú, postupuje žiak s MP podľa rámcového učebného plánu (ďalej RUP) ZŠ a IVP. Obsah jeho vzdelávania v tých predmetoch, kde sa to javí ako potrebné a pre žiaka prospešné, vychádza zo vzdelávacieho programu pre žiakov s ľahkým (alebo iným) stupňom MP pre primárne vzdelávanie. V iných predmetoch môže postupovať podľa štátneho, respektíve školského vzdelávacieho programu (ďalej ŠVP/ŠkVP) ZŠ, s prípadnou úpravou obsahu vzdelávania. Žiak s MP nemusí využívať len učebnice pre SZŠ, ale môže používať aj učebnice a pracovné zošity určené pre ZŠ. Inými slovami povedané, nemal by mať zamedzený prístup k obsahu vzdelávania a aktivitám svojich spolužiakov.

U niektorých žiakov s MP dochádza na základe odporúčania PaP zariadenia k výnimkám v organizácii vzdelávania. RUP ZŠ sa niekedy ukazuje pre žiakov s MP ako príliš zaťažujúci, vzhľadom na ich zvýšenú unaviteľnosť, vtedy zariadenie PaP môže žiakovi odporučiť, aby postupoval aj pri integrovanom vzdelávaní podľa RUP ŠZŠ. Pritom, samozrejme platí, že škola sa musí postarať o čo najlepšie zosúladenie RUP ZŠ a ŠZŠ v danom ročníku, aby žiak s MP trávil čo najviac času so spolužiakmi svojej kmeňovej triedy. Žiak s MP má v RUP ŠZŠ navyše hodiny pracovného vyučovania a, naopak, chýbajú tam napr. hodiny cudzích jazykov, v niektorých ročníkoch aj etickej/náboženskej výchovy alebo informatickej výchovy a iné. Na základe žiadosti rodiča/ZZ môže mať žiak s MP tieto predmety do RUP zaradené, pričom z nich nemusí byť klasifikovaný. Na druhej strane môže byť žiak s MP od niektorých vyučovacích predmetov oslobodený (pokiaľ si to zdravotný stav alebo pridružené postihnutia vyžadujú). K oslobodeniu od určitého vyučovacieho predmetu vydáva odporúčanie pediater, lekár špecialista alebo zariadenie PaP. Rodič/ZZ je povinný o oslobodenie od vyučovacieho predmetu písomne požiadať a riaditeľ školy následne vydá rozhodnutie o oslobodení od vyučovacieho predmetu, spravidla na jeden školský rok.

Špecifiká rozvrhu 1. stupňa ZŠ pri zosúladovaní RUP ZŠ a ŠZŠ:

1. Žiaci s MP nemajú v RUP *etickú/náboženskú výchovu*. Na základe písomnej žiadosti rodiča/ZZ môžu mať tento predmet do rozvrhu aj vysvedčenia zahrnutý, hodnotený absolvoval/neabsolvoval predmetovým vyučujúcim.
2. Podobný postup je pri predmete *informatika* v 3. a 4.ročníku.
3. Predmet *vecné učenie* ŠZŠ v 1. – 3.ročníku je integrovaný v predmete *prvouka* alebo *prírodoveda* ZŠ. Žiaka hodnotí predmetový vyučujúci.
4. Žiaci bežnej ZŠ majú v RUP zaradený predmet *cudzí jazyk*. V praxi sa takmer nestretávame so žiadosťou rodičov/ZZ o zaradenie tohto predmetu do rozvrhu žiakov s MP na prvom stupni. Hodiny cudzích jazykov sú využívané na predmet *pracovné vyučovanie*, ktorý je dôležitou súčasťou vzdelávania žiakov s MP. Žiaci ŠZŠ majú pracovné vyučovanie od 1. ročníka, žiaci bežnej ZŠ od 3. ročníka. Podľa dohody predmet *pracovné vyučovanie* hodnotí triedny učiteľ alebo vyučujúci predmetu *výtvarná výchova*.
5. Predmet *vlastiveda* v 4. ročníku ŠZŠ je integrovaný v predmete *prírodoveda/vlastiveda*.
6. Výchovné predmety (*telesná, výtvarná, hudobná výchova*) môže žiak s MP absolvovať podľa obsahu daných predmetov pre ZŠ. Ak je potrebná úprava obsahu niektorého predmetu, zaznačí sa to do IVP.

Špecifiká rozvrhu 2. stupňa ZŠ:

1. Predmet *vlastiveda* v 5. a 6. ročníku ŠZŠ je integrovaný v predmetoch *dejepis a geografia* a žiak je hodnotený predmetovými vyučujúcimi buď oboma spoločne, alebo jedným podľa dohody.
2. Na základe žiadosti rodiča/ZZ môže mať žiak s MP zaradený do rozvrhu predmet *cudzí jazyk* (spravidla *anglický jazyk*), nemusí byť z neho klasifikovaný.
3. Pokiaľ sa žiak s MP nezúčastňuje na vyučovacích hodinách cudzích jazykov, počas týchto hodín má zaradený v rozvrhu predmet *pracovné vyučovanie*. Tento variant sa využíva najmä v školách, kde nemajú možnosť zosúladiť pracovné vyučovanie žiaka s MP s predmetom *technika* ostatných žiakov. Ak je možnosť, aby sa žiak s MP zúčastňoval na predmete *technika* s iným ročníkom, môže tak urobiť, ale prioritou rozvrhu je, aby mal čo najviac spoločných hodín so svojou kmeňovou triedou. Predmet *pracovné vyučovanie* hodnotí spravidla vyučujúci predmetu *technika*.
4. Predmety teoretickej povahy *biológia, chémia, fyzika, dejepis, geografia a občianska náuka* absolvuje žiak s MP podľa RUP ŠZŠ, v príslušných ročníkoch 2. stupňa. Za hodnotenie v uvedených predmetoch sú zodpovední vyučujúci jednotlivých predmetov.
5. Výchovné predmety (*telesná, výtvarná, hudobná výchova*) môže žiak s MP absolvovať podľa obsahu daných predmetov pre ZŠ. Ak je potrebná úprava obsahu niektorého predmetu, zaznačí sa to do IVP.
6. Ak v niektorom ročníku niektorý vyučovacích predmet chýba (napr. 9. ročník – *hudobná výchova*), žiak sa na danom predmete zúčastňuje s nižším ročníkom 2. stupňa, vždy podľa možnosti plynúcej z rozvrhu školy.

Presné podmienky vzdelávania žiaka s MP (aké predmety bude mať, ako bude hodnotený, oslobodenie od klasifikácie, ktorý vyučujúci bude zodpovedný za hodnotenie ktorého predmetu atď.) musia byť prerokované a odsúhlasené na stretnutí poradných orgánov riaditeľa školy. Ak v škole nefunguje metodické združenie a predmetová komisia, poradným orgánom je pedagogická rada školy. Celý proces môže byť zjednodušený vypracovaním všeobecných podmienok a zásad vzdelávania žiakov so ŠVVP, špecificky žiakov s MP, v ŠkVP a potom sa riešia už len špecifiká týkajúce sa konkrétneho žiaka, ktoré sa zaznamenajú v jeho IVP. Celým týmto procesom učiteľov metodicky sprevádza špeciálny pedagóg školského alebo zariadenia PaP.

4. Personálna podpora

Členovia ŠPT sa s osobitosťami prijímaného žiaka oboznamujú už v organizačnej fáze prípravy školy na vzdelávanie žiaka s MP. Poslednou fázou prípravy je oboznámenie triedneho učiteľa, PA, vychovávateľov školského klubu detí (ďalej ŠKD) a vyučujúcich jednotlivých predmetov s výsledkami a závermi správ zo psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia v zariadení PaP.

5. Adaptačné obdobie

Žiak s MP vzdelávaný formou individuálnej integrácie/začlenenia v ZŠ sa vzdeláva podľa vzdelávacieho programu pre žiakov s MP pre príslušný variant A, B alebo C a podľa IVP. IVP nie je potrebné a ani možné, vytvoriť od prvého dňa nástupu žiaka do školy. Aby bola dodržaná zásada individuálnosti, tvorbe IVP predchádza 30- až 60-dňové adaptačné a pozorovacie obdobie, počas ktorého ŠŠP častejšie intervenuje smerom k začlenenému žiakovi, buď individuálne v pracovni ŠŠP, alebo priamo v kmeňovej triede. Počas adaptačného obdobia ŠŠP a triedny učiteľ vykonávajú orientačnú pedagogickú a špeciálnopedagogickú diagnostiku – snažia sa žiaka spoznať, rozpoznať jeho špecifické potreby a zhodnotiť aktuálne možnosti a schopnosti žiaka. Sú sledované najmä také stránky žiakovej osobnosti, ako napr. didaktický rozvoj, morálne vlastnosti, telesné zdravie a vývoj, pohotovosť – psychomotorická a zmyslová, rodinná anamnéza, zdravotný stav, sociálna, kultúrna a výchovná stránka rodinného prostredia. Zmapovanie rodinného zázemia je významná súčasť pedagogickej diagnostiky, pretože na optimálnej realizácii IVP má rodina a samotný žiak dôležitý podiel. ŠŠP sleduje prejavy a dosah žiakových oslabení vo výchovno-vzdelávacom procese a hľadá optimálne metódy a formy práce v prospech rozvoja žiaka. V závere adaptačného obdobia na základe výsledkov orientačnej pedagogickej diagnostiky triedny učiteľ vypracuje IVP v spolupráci s členmi ŠPT, najmä so ŠŠP. V prípade neprítomnosti OZ na škole konzultuje učiteľ tvorbu IVP s OZ zariadenia PaP.

6. Individuálny vzdelávací program (IVP)

IVP je dokument, ktorý stanovuje možné podporné opatrenia pre žiaka so ŠVVP, a to pri úprave podmienok, obsahu, foriem, metód a prístupov vo výchove a vzdelávaní, uplatnenie ktorých je nevyhnutné na rozvoj schopností alebo osobnosti žiaka a dosiahnutie primeraného stupňa vzdelania a primeraného začlenenia do spoločnosti (§ 2 ods. i zákona č. 245/2008). Zahŕňa tiež formy alebo spôsoby hodnotenia a spoluprácu s odbornými zamestnancami. Školský zákon ho však nenariaďuje ako povinný, ale je potrebné ho vypracovať vtedy, ak žiak potrebuje nejaké špecifické úpravy, ktoré nie sú zahrnuté v školskom vzdelávacom programe (ŠkVP). IVP je v súlade s odporúčaniami zariadenia PaP. Školský zákon (§ 7 ods. 5) taktiež uvádza vzdelávacie programy pre ŽŠ len ako alternatívu IVP, pričom najskôr uvádza IVP a následne aj možnosť iného vzdelávacieho programu.

Štruktúra/obsah IVP:

- **Osobné údaje žiaka** (meno a priezvisko, dátum narodenia, bydlisko, škola a ročník).
- **Záver vyšetrenia** (psychologické, špeciálnopedagogické, logopedické, lekárske vyšetrenie – napr. klinický psychológ, pedopsychiater, pediater, neurológ a iní).
- **Aktuálny stav žiaka, pedagogická charakteristika** a popísanie zdrojov žiaka a možných rizík.

- **Špecifiká vyučovacieho procesu** (tie, ktoré nie sú zaznamenané v ŠkVP) – učebný plán, obsah vzdelávania, úprava prostredia školy, triedy, sociálnych zariadení (bezbariérový prístup, umiestnenie žiaka v triede, relaxačný kútik, bezpodnetová miestnosť), organizácia vzdelávania (či je pridelený asistent, na ktorých vyučovacích hodinách, či je potrebná úprava obsahu vyučovacieho predmetu, doplnenie učebného plánu o nový/špecifický predmet/predmety, oslobodenie od niektorého z vyučovacích predmetov alebo časti vyučovacieho predmetu, oslobodenie od povinnosti dochádzať do školy a pod.).
- **Materiálno-technické zabezpečenie** – špeciálne didaktické a kompenzačné pomôcky, učebné materiály.
- **Aplikácia špeciálnych metód a postupov na vyučovaní** – špecifické postupy, spôsoby práce v triede, konkrétna aplikácia odporúčaní zariadenia PaP na jednotlivých vyučovacích predmetoch, špeciálnodidaktické zásady na vyučovaní.
- **Spôsob hodnotenia a klasifikácie žiaka** – konkretizuje sa, ako bude žiak hodnotený (klasifikácia, slovne, slovným komentárom, kombináciou uvedených hodnotení), tiež sa uvedie metodický pokyn na hodnotenie žiaka s MP a znenie doložky na vysvedčení – žiak bude hodnotený podľa metodického pokynu č. 19/2015 na hodnotenie a klasifikáciu prospechu a správania žiakov s MP – primárne vzdelávanie, ako aj prílohy č. 2 k metodickému pokynu č. 22/2011 – zásady hodnotenia žiaka so zdravotným znevýhodnením začleneného (individuálne integrovaného) v ZŠ.
- V doložke vysvedčenia sa uvedie: „Žiak bol vzdelávaný podľa vzdelávacieho programu pre žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia – A variant a podľa IVP.“
- **Popis špeciálnopedagogickej a odbornej starostlivosti:**
 - špeciálnopedagogická starostlivosť a intervencie ŠŠP (rozvrh, frekvencia cvičení, individuálne/skupinové/v pracovni ŠŠP/v kmeňovej triede, individuálny plán intervencií),
 - odborná starostlivosť zo strany školského psychológa/školského logopéda/sociálneho a liečebného pedagóga,
 - intervencie v zariadeniach PaP alebo zdravotníckych zariadeniach a pod.
- **Dlhodobé a krátkodobé ciele** – vo výchovno-vzdelávacom procese aj v oblastiach celkového osobnostného vývinu žiaka, profesijnej orientácii.
- **Spolupráca s rodičmi/ZZ** – uvádza činnosti, na ktorých môžu rodičia/ZZ spolupracovať v záujme čo najväčšej efektívnosti IVP (zabezpečenie účasti žiaka na reedukačných cvičeniach v zariadení PaP, participácia na reedukácii v domácom prostredí, kontrola domácej prípravy na vyučovanie, zabezpečenie kompenzačných pomôcok, informovanie školy o záveroch nových vyšetrení, zabezpečenie striedania vzdelávacích a voľnočasových aktivít...).
- **Podiel integrovaného žiaka** – pravidelná a systematická domáca príprava na vyučovanie, nosenie a používanie kompenzačných pomôcok, aktivita na vyučovaní.
- **IVP vypracovali** – pedagogický zamestnanec (poverený riaditeľom školy) v spolupráci so školským špeciálnym pedagógom, pedagogickým asistentom a odborným zamestnancom školy a po konzultácii so zákonným zástupcom, oboznámení sú ostatní vyučujúci jednotlivých predmetov, prípadne ďalší PZ.
- **Priebežné poznámky, zmeny, úpravy** – dopisujú sa postupne v priebehu školského roka podľa potreby.

Ako je uvedené v štruktúre IVP, dokument vypracováva pedagogický zamestnanec poverený riaditeľom školy v spolupráci so školským špeciálnym pedagógom, pedagogickým asistentom a odborným zamestnancom školy (členmi ŠPT) a po konzultácii s rodičom/ZZ. Rodičia/ZZ sú s obsahom IVP oboznámení a zároveň sú zdrojom informácií o žiakovi, ktoré sa možno ešte v edukačnom procese počas adaptačného obdobia neprejavili, prípadne vedia poskytnúť informácie, ako zvládať niektoré stavy žiaka, ak by sa počas vyučovania objavili. IVP je súčasťou povinnej dokumentácie integrovaných/začlenených žiakov, je súčasťou návrhu a okrem učiteľov, ŠŠP a rodičov/ZZ by mal byť podpísaný aj riaditeľom školy. Počas školského roka je vhodné, aby bol čo najdostupnejší všetkým PZ, ktorí do neho zapisujú priebežné poznámky a návrhy na úpravu.

IVP je spravidla tvorený na jeden školský rok, ale podľa individuálnych ťažkostí a schopností žiaka môže byť vytvorený aj na kratšie obdobie. Dôležité je hlavne ho pravidelne prehodnocovať a upravovať, je to „živý dokument“. Ak sa aktuálny stav žiaka alebo jeho výchovno-vzdelávacie výsledky radikálne nezmenia (výrazné zhoršenie/zlepšenie prospechu), nie je potrebné tvoriť každý školský rok nový IVP. Pre nový školský rok sa zvyčajne napíše **dodatok** alebo aktualizácia IVP, v ktorej sa zaznamenajú len prípadné zmeny oproti predchádzajúcemu obdobiu (zmena ročníka, triedneho učiteľa, asistenta, hodnotenia, úpravy obsahu predmetov, aktuálny rozvrh, rozvrh špeciálnopedagogickej starostlivosti atď.). Vyhodnotenia IVP počas školského roka a drobné úpravy podľa aktuálnych potrieb žiaka sa môžu vykonať kedykoľvek (napr. aj e-mailom, cez EduPage, formou zápisníc zo stretnutí, doplniť perom a pod.), so súhlasom zainteresovaných PZ a OZ a jednoduchým informovaním ostatných aktérov (rodiča/ZZ, ostatných učiteľov, asistentov). Ak si to situácia vyžaduje, je vhodné zvolať konzílium a spoločne nastaviť optimálne podmienky pre konkrétneho žiaka. Nový IVP sa zvyčajne zostavuje po absolvovaní rediagnostického vyšetrenia v zariadení PaP so zapracovaním nových odporúčaní pre výchovno-vzdelávací proces.

7. Inkluzívne prístupy vo výchovno-vzdelávacom procese

Inkluzívne prístupy vo výchove a vzdelávaní vychádzajú z Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý má prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky a zaručuje všetkým osobám so zdravotným postihnutím (aj s MP) ich účasť v občianskych, politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych sférach na princípe rovnakých príležitostí. Všeobecný komentár č. 4 tohto dohovoru (2016) hovorí o práve na inkluzívne vzdelávanie: „Inklúzia je prístup zameraný na „celú osobu“: uznanie schopnosti učiť sa u každého človeka a stanovenie vysokých požiadaviek všetkým študentom vrátane študentov so zdravotným postihnutím. Inkluzívne vzdelávanie ponúka flexibilné učebné osnovy, ako aj výchovné a učebné metódy prispôbené rôznym silným stránkam, požiadavkám a štýlom učenia. Tento prístup zahŕňa poskytnutie podpory, vykonanie primeraných úprav a včasných zásahov v takej miere, aby všetci žiaci a študenti dokázali naplniť svoj potenciál.“

Inkluzívne prostredie vytvorené v škole je nesmierne dôležité pri vzdelávaní žiaka s MP, keďže si potrebuje zažiť aj situácie medzi intaktnými spolužiakmi. Žiak s MP s podporou členov ŠPT a PA sa dokáže uplatniť a zažiť úspech pri inovatívnych formách vyučovania (napr. rovesnícke učenie, blokové, outdoorové vyučovanie). Odporúča sa tiež využívanie skupinového vyučovania. V malých skupinách má žiak s MP lepšie uplatnenie a cíti sa bezpečnejšie. Rôznorodé zloženie triedy je prospešné pre všetkých. Pre PZ a OZ to znamená neustále rozvíjanie profesionálnych schopností pri spolupráci s rodičmi/ZZ, členmi ŠPT, odborníkmi zo zariadení PaP aj širšieho prostredia.

8. Kariérová výchova a poradenstvo

Realizácia **kariérovej výchovy** v škole môže prebiehať priamo, v rámci výučby jednotlivých predmetov, ale aj pri mimoškolských aktivitách. U žiakov s MP sa realizuje kariérová výchova aj pri individuálnych intervenciách so ŠŠP. Individuálne stretnutia sa realizujú na pravidelnej báze. ŠŠP sa zameriava na rozvoj vedomostí a zručností, ktoré sú potrebné na získanie pracovných skúseností a návykov žiakov, prostredníctvom plánovaného programu prepájania vyučovania s prácou. Naučia sa chápať zmysluplnosť práce vo svojom živote a získať k nej postoj ako k rozhodujúcej časti kvalitného a uspokojivého života, v ktorom sa dokážu rozhodovať.

Žiaci s MP sa učia spoznávať svoje silné a slabé stránky, na ktoré sa treba viac zamerať a rozvíjať ich. Systematickou prácou ŠPT sa u žiakov s MP eliminuje riziko vzniku skresleného obrazu o vlastných schopnostiach a možnom budúcom povolání.

Kariérové poradenstvo umožňuje žiakom s MP nadobúdať zručnosti na riadenie kariéry v rôznych vývinových štádiách tak, aby si dokázali vytvárať osobný a spoločensky relevantný pracovný život. Žiakom s MP sa poskytuje finančné poradenstvo v oblasti finančnej gramotnosti, samozrejme, s prihliadnutím na vek a rozsah MP. Prostredníctvom kvalitného kariérového poradenstva získajú rodičia/ZZ a žiaci s MP informácie o trhu práce a možnosti ďalšieho vzdelávania.

Rozvoj zručností na riadenie kariéry sa so žiakmi s MP cyklicky realizuje v troch oblastiach:

- a) **sebaexplorácia:** žiaci s MP si pod vedením OZ/ŠŠP/kariérneho poradcu uvedomujú svoje silné stránky, záujmy a hodnoty, získavajú schopnosť sebareflexie, stanovenia cieľov a identifikáciu individuálnych zdrojov,
- b) **kariérová explorácia:** pochopenie zákonitostí a požiadaviek vonkajšieho sveta a sveta práce, preskúmanie a porovnanie rôznych kariérových príležitostí a profesií pre žiakov s MP,
- c) **riadenie a plánovanie vlastnej profesijnej a vzdelávacej dráhy** a kontinuálne vytváranie svojho života pod odborným dohľadom.

9. Intervenčná činnosť ŠPT

V ŠPT sú zastúpení odborníci, ktorí v škole priamo pracujú nielen so žiakom s MP, ale aj s PZ a rodičom/ZZ.

V priamych intervenciách so žiakom s MP je dôležité kľasť dôraz na rozvoj komunikačných schopností, na vytváranie sociálnych a praktických zručností, výchovno-vzdelávací proces prepájať so skutočným životom. Priestor na podporu tohto zámeru vytvárajú aj mimoškolské akcie a záujmové útvary.

Nepriame intervencie ŠPT v zmysle spolupráce s PZ zahŕňajú nielen modifikáciu školského prostredia a prístupu pedagógov k žiakovi s MP, ale aj realizáciu intervenčných programov, na ktorých participujú PZ, ktorí sa podieľajú na procese edukácie žiaka s MP.

Členovia ŠPT najčastejšie komunikujú s triednym učiteľom, ktorý nové poznatky ďalej komunikuje s tými PZ, ktorí žiaka s MP vyučujú. ŠPT sa dozvie, ako PZ žiaka s MP vnímajú, ako sa k nemu správajú, ako ho hodnotia, aké kroky už podnikli v zmysle nápravy, prípadne aké dôsledky malo správanie/problémy žiaka v jeho doterajšom pôsobení v škole.

10. Intervencie v zariadení PaP

Intervencie v zariadení PaP (reedukačné a stimulačné cvičenia/programy) sú žiakovi s MP odporúčané vtedy, keď škola buď vôbec nemá ŠŠP, alebo keď si ŠŠP nemôže (z časového hľadiska) žiaka s MP zaradiť do rozvrhu svojich intervencií v takej miere, ako to žiak potrebuje. Podiel rodiča/ZZ na plnení IVP zahŕňa aj to, aby rodič/ZZ zabezpečil účasť svojho dieťaťa na týchto cvičeniach v zariadení PaP.

Zariadenie PaP zabezpečuje špeciálnopedagogickú a psychologickú starostlivosť podľa individuálnych potrieb žiaka s MP. Poskytuje mu odbornú pomoc v procese začlenenia sa do spoločnosti v spolupráci s rodinou, školou, ŠPT, školskými zariadeniami a ďalšími odborníkmi (napr. psychiater, neurológ, klinický psychológ).

Špeciálnopedagogická intervencia sa v zariadení PaP realizuje individuálnou formou, priamym kontaktom so žiakom s MP. Ide o pravidelnú činnosť žiaka s MP pod vedením špeciálneho pedagóga, cieľom ktorej je rozvoj základných zručností a schopností žiaka. Pri individuálnych intervenciách sa používajú rôzne cvičenia na rozvoj pozornosti, pracovného tempa, čiastkových funkcií a nácvik čítania, písania, počítania. Cvičenia musia

byť individuálne prispôsobené každému žiakovi od najjednoduchšieho po zložitejšie. Špeciálny pedagóg sa tak snaží pozitívne pôsobiť na žiaka a pripraviť ho na ďalšie vzdelávanie v rámci jeho možností a schopností. Obsah špeciálnopedagogického pôsobenia sa individuálne prispôsobuje potrebám a možnostiam konkrétneho žiaka.

Individuálna **psychologická intervencia**, v ktorej žiak s MP v dôvernom vzťahu so psychológom má vytvorený priestor vyjadriť svoje ťažkosti, problémy, túžby a ciele. S pomocou psychológa hľadá možné riešenia, poznáva seba samého.

V rámci individuálnej práce so žiakom s MP a psychologickými a psychoterapeutickými metódami sa vytvárajú podmienky na docelenie čo najlepšej sociálnej adaptácie a samostatnosti žiaka s MP, rozvoj jeho individuality, zaistenie pocitu bezpečia a spokojnosti, podporovanie adaptívneho správania, zabránenie vytvoreniu stereotypného, neadekvátneho správania, resp. jeho korekcia.

Psychológ v rámci odbornej starostlivosti uskutočňuje pravidelné individuálne konzultácie a poradenstvo aj pre rodičov/ZZ v oblasti výchovy a vedenia dieťaťa v domácom prostredí, zavedenie režimu, pomoci pri domácej príprave a učení dieťaťa s MP.

Logopedická intervencia – ide o opakovanú a dlhodobú spoluprácu žiaka s MP s odborným pracovníkom v oblasti NKS. Žiak postupne hravou formou získava schopnosť lepšej úrovne komunikácie, zvyšuje sa kvalita jeho porozumenia i vlastného rečového prejavu a v dôsledku toho sa posilňuje i jeho sebedomie.

11. Prehodnotenie úspešnosti školskej integrácie/začlenenia

U všetkých začlenených žiakov, teda aj u žiakov s MP sa integračný proces pravidelne vyhodnocuje a následne upravuje. Najčastejšie zaužívaná prax je, že dvakrát ročne – na polroku a na konci školského roku získava ŠŠP od triedneho učiteľa, vyučujúcich jednotlivých predmetov, PA a vychovávateľov ŠKD písomné hodnotenie školskej úspešnosti žiaka v jednotlivých predmetoch, mimoškolskej činnosti, sociálnych vzťahoch a správaní (v niektorých školách sa písomné hodnotenie realizuje každý štvrtrok), ktoré sa zakladá do dokumentácie žiaka ako príloha návrhu a ktoré slúži ako podklad k úpravám IVP.

Prehodnotenie školskej úspešnosti žiaka s MP je prospešné realizovať aj v súčinnosti so zariadením PaP (napr. na konci školského roku, na konci 1. a 4. ročníka, prípadne podľa potreby). Stretnutie multidisciplinárneho tímu prebieha v optimálnom prípade za účasti školského a poradenského špeciálneho pedagóga, rodiča/ZZ, PZ podieľajúcich sa na edukácii žiaka a prípadne aj samotného žiaka. Cieľom stretnutia je zhodnotenie nastavených podmienok integračného procesu, s možnosťou vyjadrenia sa všetkých zúčastnených. Zariadenie PaP následne poskytne vyjadrenie buď s odporúčením pokračovať v nastavených podmienkach, lebo sú pre žiaka prospešné, alebo s návrhmi na úpravy v nasledujúcom školskom roku.

12. Rediagnostika v zariadení PaP

Rediagnostické vyšetrenie sa realizuje u žiakov s MP, u ktorých už bola stanovená diagnóza, na účely posúdenia aktuálneho stavu žiaka pre potreby školského zariadenia. Frekvenciu rediagnostických vyšetrení žiakov s MP neurčuje žiadny všeobecne záväzný právny predpis, ale z praxe vzišli odporúčania vykonať rediagnostiku napr. pri prechode na 2. stupeň ZŠ alebo pri školskej neúspešnosti žiaka s MP takého charakteru, ktorý poukazuje na potrebu prehodnotenia stupňa MP. Zariadenia PaP rediagnostiku vykonávajú na základe podnetu školy, rodiča/ZZ, školského zariadenia alebo školského inšpektora, pri odôvodnenom predpoklade, že je nevyhnutné vykonať také úpravy výchovy a vzdelávania žiaka s MP a usmernení vo vzťahu

k optimalizácii jeho psychofyzického vývinu, ktoré nemôžu vychádzať z pôvodne určenej diagnózy žiaka s MP. Rediagnostické vyšetrenie žiaka s MP pri prijímaní na OU sa vykonáva, ak je odôvodnený predpoklad, že sa zmenil charakter jeho ŠVVP.

13. Postup do vyššieho ročníka

Žiak s MP vzdelávaný formou školskej integrácie v bežnej ZŠ je hodnotený podľa metodického pokynu č. 19/2015 na hodnotenie a klasifikáciu prospechu a správania žiakov s MP – primárne vzdelávanie, a tiež podľa prílohy č. 2 k metodickému pokynu č. 22/2011 – zásady hodnotenia žiaka so zdravotným znevýhodnením začleneného (individuálne integrovaného) v ZŠ. Tento metodický pokyn zahŕňa usmernenia k postupu do vyššieho ročníka.

Hodnoteniu žiaka stupňom nedostatočný predchádza konziliárne stretnutie ŠPT s triednym učiteľom a dotknutými predmetovými vyučujúcimi. K rozhodnutiu o opakovaní ročníka sa pristupuje veľmi citlivo a opatrne v prípadoch, keď predchádzajúce opatrenia a úpravy IVP ako úprava obsahu vyučovacieho predmetu alebo metód a foriem vzdelávania neprinesli očakávané výsledky a žiak naďalej dlhodobo neprospieva. K hodnoteniu a klasifikácii stupňom nedostatočný je možné pristúpiť až po odbornom posúdení a odporúčaní tohto postupu príslušným zariadením PaP.

14. Prechod na vyšší stupeň vzdelávania

Žiak s MP po absolvovaní ZŠ získa primárne vzdelanie, dokladom o získanom stupni vzdelania je vysvedčenie s doložkou: „Žiak (žiačka) získal (získala) primárny stupeň vzdelania.“ (čl. 5, ods. 10 metodického pokynu č. 19/2015 na hodnotenie a klasifikáciu prospechu a správania žiakov s mentálnym postihnutím – primárne vzdelávanie).

Keďže po absolvovaní ZŠ žiak s MP nezíska nižšie sekundárne vzdelanie (ktoré je podmienkou prijatia na bežnú strednú školu), môže po ukončení ZŠ pokračovať v štúdiu len na OU alebo v praktickej škole.

Ukončenie povinnej školskej dochádzky (ďalej PŠD) v nižšom ako 9. ročníku

PŠD je desaťročná a trvá najviac do konca školského roka, v ktorom žiak s MP dovŕši vek 16 rokov.

Žiakovi s MP 8. ročníka ZŠ, ktorý dovŕšil 16 rokov, riaditeľ školy umožní ukončiť 9. ročník a získať primárne vzdelanie, ak je predpoklad úspešného ukončenia najneskôr do konca školského roka, v ktorom žiak dovŕši vek 17 rokov. Ak je žiak s MP uznaný za žiaka s ťažkým zdravotným postihnutím, môže mu riaditeľ školy umožniť vzdelávanie v ZŠ až do konca školského roka, v ktorom žiak dovŕši 18. rok veku. O dokončenie 9. ročníka musí rodič/ZZ žiaka písomne požiadať.

Výstup činnosti

Výstupom činnosti je dokumentácia začleneného žiaka, ktorá je uložená v uzamykateľnej skrinke v pracovni ŠŠP. Súčasťou dokumentácie sú:

- návrh na vzdelávanie žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v ZŠ,
- správa zo psychologického, špeciálnopedagogického a iného odborného/lekárskeho vyšetrenia,
- IVP žiaka, dodatok IVP,
- individuálny plán intervencií so ŠŠP, individuálny plán reedukácie,

- správy z rediagnostických vyšetrení,
- odporúčania zariadenia PaP k prideleniu PA,
- odporúčania poradne k oslobodeniu od vyučovacieho predmetu, žiadosť rodiča o oslobodenie od vyučovacieho predmetu, rozhodnutie – povolenie oslobodenia od vyučovacieho predmetu (kópia),
- písomné hodnotenie prospechu a správania žiaka triednym učiteľom, PZ a OZ školy na polroku a na konci školského roku (alebo podľa zaužívanej praxe školy),
- zápisnice z prehodnotenia školskej úspešnosti žiaka,
- zápisnice zo stretnutia s rodičmi/ZZ, z konziliárnych stretnutí ŠPT atď.,
- portfólio žiaka s vypracovanými úlohami počas intervencií so ŠŠP.

Spolupráca

V rámci internej multidisciplinárnej spolupráce je potrebná zaangažovanosť všetkých členov ŠPT. ŠPT predstavuje tím odborníkov, ktorí sú prítomní priamo v škole a aktívne sa podieľajú na tvorbe kultúry školy, pracujú nielen so žiakmi, ale aj s učiteľmi, vedením školy, rodičmi/ZZ, nastavujú pravidelné procesy. Personálne ide predovšetkým o ŠŠP a školského psychológa. Okrem nich môžu byť súčasťou tímu aj ďalší odborní zamestnanci, a to školský logopéd, sociálny či liečebný pedagóg.

ŠŠP poskytuje individuálne špeciálnopedagogické intervencie žiakom so ŠVVP a tiež žiakom s rizikovým vývinom, poradenstvo, konzultácie a metodickú pomoc pedagógom, asistentom, rodičom/ZZ, sprostredkúva informácie a kontakt so zariadeniami PaP.

Pri integrácii žiaka s MP je dôležitou podporou učiteľov, poradcom nielen pri tvorbe IVP, ale aj v samotnom edukačnom procese. Je tiež pre učiteľov povzbudením, keď majú obavy, či postupujú správne, či žiaka ohodnotili objektívne alebo keď sa dostaví frustrácia z pomalšieho napredovania žiaka s MP, prípadne z regresov po dlhodobých prázdninách či vynechaní vyučovania kvôli chorobe.

Školský psychológ sa stará o harmonický rozvoj osobnosti žiaka, jeho socializáciu a bezproblémové začlenenie do triedneho kolektívu a o inkluzívnu klímu v triede, v ktorej je žiak s MP začlenený. Taktiež podporuje a rozvíja proinkluzívne postoje aj medzi učiteľmi školy, ktorú žiak s MP navštevuje.

Školský logopéd poskytuje logopedické intervencie zamerané na narušený vývin reči žiaka s MP.

Sociálny pedagóg v zmysle zákona č. 138/2019 Z. z. o PZ a OZ vykonáva preventívne činnosti, poskytuje poradenstvo a intervenciu so zameraním na deti a žiakov s rizikovým správaním, ohrozených sociálnopatologickými javmi a zo sociálne znevýhodneného prostredia a vykonáva sociálnopedagogickú diagnostiku prostredia a vzťahov, osvetovú činnosť a ďalšie činnosti v sociálnovýchovej oblasti. Zameriava sa osobitne na prevenciu a riešenie sociálnopatologických javov na škole, ktorých sa žiak s MP často stáva obeťou, alebo je zmanipulovaný do porušovania školských a spoločenských pravidiel. Úzko spolupracuje s koordinátorom prevencie na škole, výchovným poradcom a školským psychológom.

Liečebný pedagóg poskytuje terapeuticko-výchovnú pomoc deťom a žiakom s narušením alebo ohrozením psychického, emocionálneho alebo sociálneho vývinu a poruchami správania. Realizuje skupinové terapie s triednymi kolektívami, ale aj individuálnu terapiu so žiakom s MP.

Členovia ŠPT úzko spolupracujú s učiteľmi, vychovávateľmi, PA, výchovným a kariérovým poradcom pri riešení jednotlivých prípadov, poskytujú im odborné poradenstvo a podporu. Osobitne ŠŠP metodicky vedie PA a učiteľov podieľajúcich sa priamo na edukácii žiaka s MP. V optimálnom prípade sa ŠPT stretáva na pravidelnej báze (raz týždenne alebo aspoň raz za dva týždne), kde sa členovia vzájomne informujú o postrechoch z intervencií a vyučovacieho procesu. Prípadové alebo krízové stretnutia sa realizujú podľa potreby v takom zložení tímu, ako si to daný prípad alebo situácia vyžaduje.

Externá spolupráca prebieha na úrovni škola – zariadenie PaP. Zariadenie PaP realizuje komplexné psychologické a špeciálnopedagogické vyšetrenie žiaka s MP. Rodičom/ZZ a škole poskytuje správu vrátane záverov vyšetrenia a odporúčaní do ďalšej práce so žiakom. Následne podľa potrieb konkrétnej školy a žiaka spoločne prehodnocujú úspešnosť integračného procesu žiaka s MP v ZŠ. Zariadenie PaP tiež vydáva odporúčanie k vzdelávaniu žiaka formou školskej integrácie/začlenenia a odporúčanie k prideleniu PA. Koordinátorom spolupráce so zariadením PaP býva spravidla ŠŠP.

V rámci externej spolupráce sa úzko pracuje aj s rodičmi/ZZ žiaka. Rodičia/ZZ sú pravidelne oboznamovaní o prospechu a správaní svojho dieťaťa, o výsledkoch reedukácie aj o prípadných úpravách IVP v prospech optimalizácie výchovno-vzdelávacieho procesu. Zároveň je potrebné, aby rodičia/ZZ dohliadali na domácu prípravu svojho dieťaťa, pravidelne s ním precvičovali a utvrzovali učivo a aby tiež realizovali reedukačné cvičenia v domácom prostredí podľa pokynov ŠŠP.

Prínosom sú aj dobré vzťahy a spolupráca so ŠZŠ v spádovej oblasti. V prípade, že rodič/ZZ žiaka s MP požiada o individuálne začlenenie krátko pred začiatkom školského roka, ZŠ zväčša nemá inú možnosť zohnať príslušné učebnice a pracovné zošity, len ich požičať zo ŠZŠ.

Úskalia postupu

Vzdelávanie formou individuálnej integrácie v ZŠ nie je vhodnou formou pre každého žiaka s MP. Správa zo špeciálnopedagogického vyšetrenia obsahuje odporúčanie najvhodnejšej formy vzdelávania žiaka vzhľadom na úroveň jeho schopností. Žiakom s výraznými oslabeniami kognitívnych procesov je zvyčajne odporúčané vzdelávanie v ŠZŠ, kde je v triedach menší počet žiakov, čo učiteľovi umožňuje vyššiu mieru individuálneho prístupu a pomoci. Ak aj napriek odporúčaniam je takýto žiak zaškolený v bežnej ZŠ, je potrebné starostlivo posúdiť a rozvrhnúť, koľko bude žiak pracovať súbežne s triedou a kedy bude lepšie, ak bude pracovať individuálne s PA mimo triedy, aby sa mohol sústrediť na vykonávané vzdelávacie aktivity (čas strávený mimo triedy/skupiny by mal byť minimálny). Celý integračný proces je nevyhnutné pozorne sledovať, pravidelne prehodnocovať a podľa potreby upravovať.

Aby škola mohla úspešne vzdelávať žiakov s MP, musí byť na to personálne, priestorovo a materiálno-technicky pripravená. Problém býva s predmetom pracovné vyučovanie, keďže žiaci s MP musia mať navýšené hodiny v tomto predmete, zriadenú dielňu, políčko na starostlivosť o rastliny/zeleninu a kuchynku na prípravu jedál. Nie každá škola dokáže plne realizovať požiadavky na materiálne a priestorové vybavenie.

Medzi úskalia by sme mohli zaradiť aj učebné plány a osnovy ZŠ a ŠZŠ, ktoré spolu nekorešponujú, čiže napr. učivo 7. ročníka ZŠ sa nezhoduje s učivom 7. ročníka ŠZŠ. Zvyšujú sa tak nároky na prípravu učiteľa na vyučovacie hodiny, ktoré pripomínajú vyučovanie v málotriednych školách, a učiteľ prerozdeľuje pozornosť medzi žiakom s MP a ostatných žiakov tak, aby všetci prebrali svoj obsah vzdelávania, zároveň hľadá priestor na zapojenie žiaka s MP do spoločnej práce so zvyškom triedy.

Úskalím vzdelávania žiakov s MP formou individuálnej integrácie v bežnej ZŠ je nedostatok OZ v školách a tiež alarmujúci nedostatok PA. V triede so žiakom s MP by mal pôsobiť PA a tiež členovia ŠPT by mali zabezpečiť, aby učiteľ neostal v edukácii žiaka s MP sám. Všetci zainteresovaní odborní aj pedagogickí zamestnanci nepracujú izolovane, ale spoločnými silami a vzájomnou spoluprácou a komunikáciou sa snažia dosiahnuť spoločný cieľ – optimálne podmienky výchovy a vzdelávania žiaka s MP. Avšak v školách často chýbajú školskí psychológovia, logopédi a ďalší odborní zamestnanci, ich podiel práce potom prechádza na plecia ŠŠP a triedneho učiteľa. Učiteľ sa stará o bezpečné začlenenie žiaka s MP do triedneho kolektívu a spolužiakov učí akceptovať inakosť. ŠŠP metodicky usmerňuje učiteľa aj PA v konkrétnej práci so žiakom – výber a náročnosť úloh, hodnotenie žiaka s MP, poskytuje im materiály zo svojej špeciálnopedagogickej knižnice, odporúča didaktické a kompenzačné pomôcky, prípadne ich pre žiaka sám vyrába.

Učitelia ZŠ nie sú odborníkmi na vzdelávanie žiakov s MP a nemajú potrebné znalosti z oblasti špeciálnej pedagogiky (obsah vzdelávania, hodnotenie, metódy a formy práce so žiakmi s MP), preto je vzdelávanie žiaka s MP súbežne s ostatnými žiakmi časovo aj organizačne veľmi náročné a pre učiteľov ZŠ často veľmi frustrujúce. Riešením by bolo, ak by do prípravy budúcich učiteľov boli zaradené základy špeciálnej pedagogiky a inkluzívneho vzdelávania.

Veľkým úskalím celého procesu je hodnotenie žiakov s MP. Učitelia ZŠ nie vždy vedia, aké nároky môžu na žiaka s MP klásť. Buď sú príliš nároční, alebo, naopak, príliš zhovievaví. Vo svetle šikovnosti intaktných žiakov sa oslabenia žiaka s MP javia ešte výraznejšie a treba dávať veľký pozor, aby žiak s MP nebol porovnávaný s rovesníkmi a hodnotený príliš prísne, ale ani aby sa učitelia neprikláňali k ľútosti a prílišnej zhovievavosti. Hodnotenie žiaka s MP by malo byť zamerané na jeho osobný progres v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Odporúča sa, aby učiteľ priebežné hodnotenie žiaka s MP konzultoval so špeciálnym pedagógom školy alebo zariadenia PaP.

Čomu sa vyhnúť

Z integračného procesu nesmú byť vynechaní rodičia/ZZ, ktorí by v domácom prostredí mali venovať dostatočnú pozornosť pravidelnému precvičovaniu, opakovaniu a utvrdzovaniu učiva. Nedostatočná domáca príprava brzdí žiaka s MP v sebarozvoji a vzdelávaní. Rodič/ZZ zabezpečuje návštevy zariadenia PaP v prípade, ak sa žiak s MP má zúčastňovať na stimulačných, reedukačných či korekčných cvičeniach. Samotné vzdelávanie formou individuálnej integrácie nie je zárukou na úspech, ak všetky zúčastnené strany neprijmú a nenaplnia svoj podiel zodpovednosti.

Vyhnuť sa je treba aj nekvalifikovaným postupom v procese edukácie. Napríklad korekciu narušenej komunikačnej schopnosti môže vykonávať len kvalifikovaný logopéd školského zariadenia alebo zariadenia PaP. ŠŠP nie je kvalifikovaný na vyučovanie špecifického predmetu ILI, ale určité reedukačné cvičenia zamerané na správnu výslovnosť, rozvoj oromotoriky alebo rozvoj slovnej zásoby môže viesť aj on.

Za vzdelávanie a hodnotenie žiaka s MP v prostredí bežnej ZŠ je zodpovedný triedny učiteľ, prípadne vyučujúci jednotlivých predmetov. ŠŠP žiaka s MP nehodnotí, pôsobí len ako poradca v otázkach primeraných nárokov na žiaka, výbere vhodných foriem preverovania vedomostí a zručností a v objektívnosti hodnotenia jeho výkonov.

Doplňujúce informácie

Kvalifikačné predpoklady

OZ školy – školský psychológ, školský logopéd, sociálny a liečebný pedagóg a ŠŠP (aktuálne pedagogický zamestnanec školy poskytujúci aj odbornú starostlivosť začleneným žiakom a žiakom s rizikovým vývinom) a pedagogickí zamestnanci podieľajúci sa na edukácii žiakov s MP v školskej integrácii by mali spĺňať kvalifikačné predpoklady v súlade s aktuálnym znením vyhlášky č. 1/2020 Z. z. Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky o kvalifikačných predpokladoch pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov – príloha č. 1 – učiteľ, príloha č. 6 – pedagogický asistent, príloha č. 8 – školský špeciálny pedagóg, príloha č. 10 – školský psychológ, príloha č. 13 – školský logopéd, príloha č. 14 – liečebný pedagóg, príloha č. 15 – sociálny pedagóg.

Náplň práce a hlavné činnosti uvedených OZ a PZ určuje zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Výhodou je, ak má ŠŠP predchádzajúce skúsenosti so vzdelávaním žiakov s MP v ŠZŠ, je zorientovaný v časovo-tematických plánoch jednotlivých predmetov v jednotlivých ročníkoch a v primeranosti hodnotenia výkonov žiakov s MP.

Zoznam odbornej literatúry a metodických materiálov zameraných na inkluzívne vzdelávanie

- Index inklúzie

Dostupné na: <https://www.ktochyba.sk/skola/index-inkluzie>

- Na ceste k inkluzívnej škole

Dostupné na: https://www.ktochyba.sk/static-media/content/files/Sprievodca_nkluzivne_vzdelavanie.pdf

- Bulletin Inkluscentra

Dostupné na: <https://inklucentrum.sk/publikacie/>

- Školská integrácia žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP)

Dostupné na: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2021/02/Skolska_integracia_1_2_21_1.pdf

- Sprievodca efektívnou implementáciou dodatku č. 2

Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/14955.pdf>

- Sprievodca integráciou v ZŠ

Dostupné na: <https://www.inklucentrum.sk/wp-content/uploads/2019/12/SPRIEVODCA.pdf>

- Profil inkluzívneho učiteľa

Dostupné na: https://www.european-agency.org/sites/default/files/profile_of_inclusive_teachers_sk.pdf

- Od integrácie k inklúzii

Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/14615.pdf>

- Metodika podporujúca inkluzívne vzdelávanie v školách

Dostupné na:

https://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/projekty/eea_grants/metodika-podporujuca-inkluzivne-vzdelavanie-skolach.pdf

- Pedagogický model inkluzívneho vzdelávania v ZŠ

Dostupné na: https://www.1zszv.sk/download_file_f.php?id=589304

Zoznam organizácií

ZŠ s MŠ Brehy, Záhumnie 24

ZŠ s MŠ M. Hamuljaka, Oravská Jasenica 141

Skúsenosť MDP prístupu v rámci pedagogickej a poradenskej praxe zodpovedajúca popísanej téme

Dievča s mentálnym postihnutím vzdelávané v základnej škole.

Použité zdroje

DOČKAL, V. 2016. *Pásma intelektových schopností*. Dostupné na: <https://vudpap.sk/pasma-schopnosti-v-dockal/>

Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím, New York, 2006. Všeobecný komentár č. 4 o práve na inkluzívne vzdelávanie, 2016. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/kontaktne-miesto-prava-osob-so-zdravotnym-postihnutim/dokumenty-3.html>

Medzinárodná klasifikácia chorôb, 10. revízia, Ženeva, 1989, platnosť od 1993. V. kapitola Poruchy duševného vývinu a poruchy správania, Poruchy psychického vývinu (F70 – F79). Aktualizované vydanie dostupné na: <http://www.nczisk.sk/standardy-v-zdravotnictve/pages/medzinarodna-klasifikacia-chorob-mkch-10.aspx>

Metodický pokyn č. 19/2015 na hodnotenie a klasifikáciu prospechu a správania žiakov s mentálnym postihnutím – primárne vzdelávanie, účinnosť od 1.septembra 2015, MŠVVaŠ SR. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/metodicky-pokyn-c-192015-na-hodnotenie-a-klasifikaciju-prospechu-a-spravania-ziakov-s-mentalnym-postihnutim-primarne-vzdelavanie/>

Metodický pokyn č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy, účinnosť od 1. mája 2011, MŠVVaŠ SR. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/metodicky-pokyn-c-222011-na-hodnotenie-ziakov-zakladnej-skoly/>

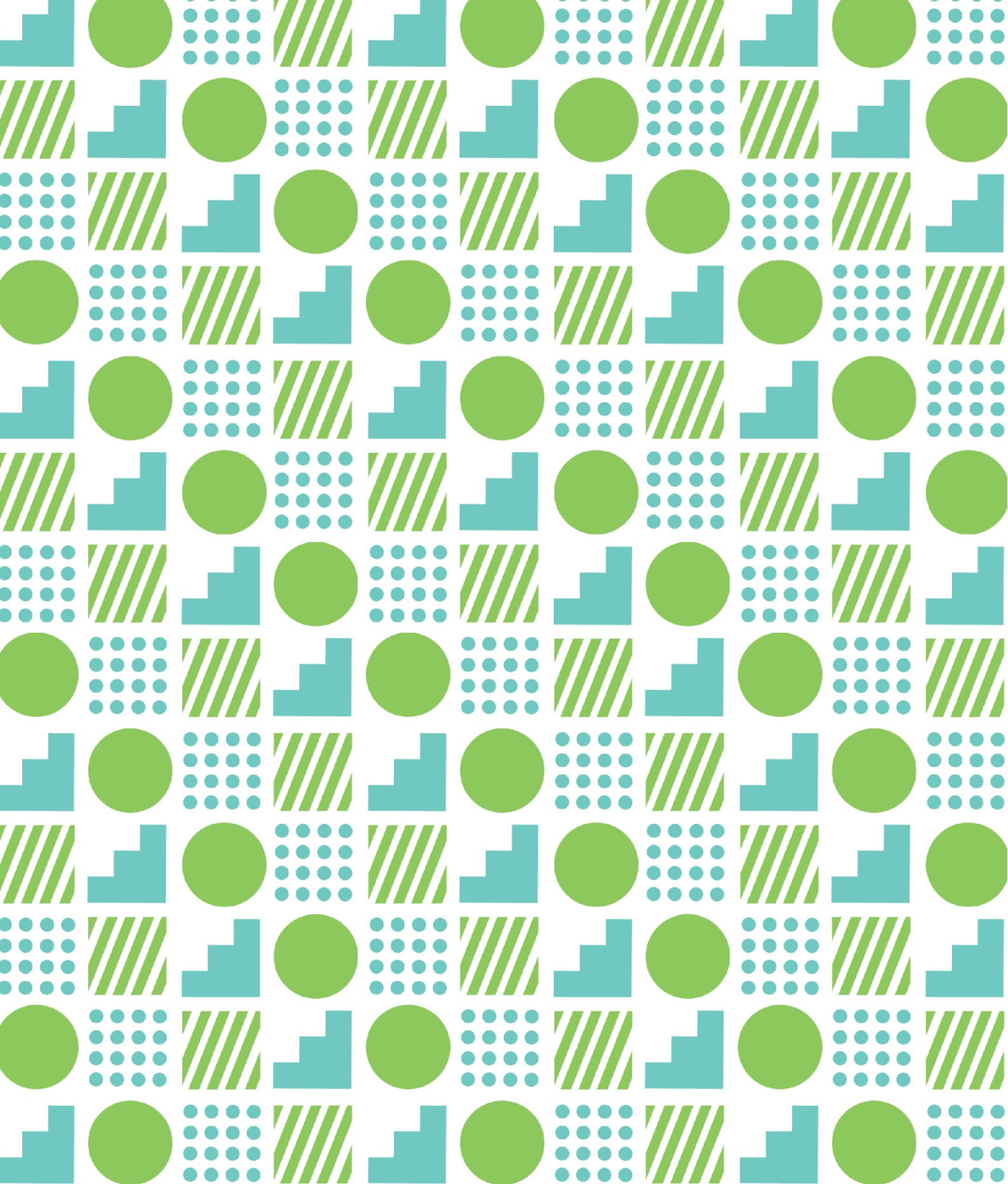
ŠVARCOVÁ, I. 2006. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. ISBN: 80-7367-060-7.

Vyhláška č. 1/2020 Z. z. Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky o kvalifikačných predpokladoch pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, s účinnosťou od 15. 1. 2020. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2020/1/>

Zákon 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, s účinnosťou od 15. 10. 2019. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/138/20191015>

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [pdf súbor online]. Bratislava: 2008. [cit: 12.8.2021]. Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/static/pdf/2008/245/ZZ_2008_245_20210710.pdf

VÝSKUMNÝ ÚSTAV
DETSKEJ PSYCHOLÓGIE
A PATOPSYCHOLÓGIE

ŠTANDARDY
NÁRODNÝ PROJEKT

Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie
k inklúzii a úspešnosti na trhu práce